

अनुसूची- २

(दफा ४ तथा अनुसूची-१ को भाग-१ सँग सम्बन्धित)

बढैयाताल गाउँपालिका

बढैयाताल गाउँपालिकाको राजपत्र

खण्ड: क संख्या: ८

प्रमाणीकरण मिति: २०८२/०९/१२

भाग-१

बढैयाताल गाउँपालिका

२०८२ सालको ऐन नं.४

बढैयाताल गाउँपालिकाको जलचर एवं जलीय जैविक विविधता संरक्षण ऐन, २०८२

प्रस्तावना :

बढैयाताल गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको ताल -तलैया, नदी सीमसार जलचर एवं जलीय जैविक विविधताको संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्न, जलस्रोत तथा जलचरमा आश्रित समुदाय बीचको आध्यात्मिक तथा साँस्कृतिक अन्तर सम्बन्ध तथा अन्तर निर्भरता समेत सुदृढ गर्न, जलचरमा आधारित जीविकोपार्जनको प्रबर्धन तथा व्यवस्थापन गरी आम नागरिकको सुविधा र आर्थिक हितको सम्बर्धनका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले बढैयाताल गाउँपालिकाको गाउँ सभाले नेपालको संविधानको धारा २२६, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम बढैयाताल गाउँपालिकाको जलचर एवं जलीय जैविक विविधता संरक्षण ऐन, २०८२ बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “ बढैयाताल गाउँपालिकाको जलचर एवं जलीय जैविक विविधता संरक्षण ऐन, २०८२ ” रहेको छ ।

२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

क) “औजार” भन्नाले जलचरलाई समाउन पक्रन मार्न वा संकलन गर्न प्रयोग हुने सबै किसिमका औजार, उपकरण, साधन वा सामग्री विष्पोटक पदार्थ तथा माहाजाल, करेन्ट जाल, बल्छी, साधारण जाल, खुकुरी, भाला, दुवालो थुन्ने, लुकाई मार्ने, तिर कोच्ने, घन र मेशीन समेत सम्झनु पर्छ ।

ख) “गाउँपालिका” भन्नाले बढैयाताल गाउँपालिका सम्झनु पर्छ ।

ग) “कोष” भन्नाले यस ऐनको दफा २० बमोजिम स्थापना भएको सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहका कोष सम्झनु पर्छ ।

घ) “जलचरमा आश्रित समुदाय” भन्नाले नदीनाला, ताल तलैया, सिमसारमा रहेका जलचरमा आंशिक वा पूर्ण रूपमा आधारित भई जीविकोपार्जन गर्ने समुदाय सम्झनु पर्छ

ड) “जलस्रोत” भन्नाले ताल दह पोखरी खोला नदी खोलानाला नहर कुलो तलाउ मुल प्राकृतिक वा कृत्रिम जलाशय, सिमसार मत्स्य पालनका लागि जडान भएको पिंजडा तथा माछा पालन गरेको धान खेतको पानी र तिनीहरूको स्रोत समेत सम्झनु पर्छ

च) “जलचर” भन्नाले जलभिन्न बस्ने जुनसुकै जीव सम्झनु पर्छ ।

छ) जलीय वनस्पती भन्नाले जलभिन्न रहने वा पाईने जुनसुकै वनस्पती सम्झनु पर्छ ।

ज) “जलचर संकलन” भन्नाले जलभिन्न बस्ने जुनसुकै जीव समाउन पक्रन मार्न वा संकलन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।

झ) “जलीय जैविक विविधता” भन्नाले नदि र सिमसार वा तालमा रहने जीवहरूको भिन्नता प्रकार र तिनीहरूको संयोजनलाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आनुवंशिक विविधता (जेनेटिक डाइभर्सिटी) जातीय वा प्रजातीय वा प्रजातिगत (भेराइटलर स्पेसिस) विविधता र पारिस्थितिक प्रणालीको विविधता (र जम्मा संख्या तथा तिनीहरू बीचको अन्तरसम्बन्ध एवं प्राणी वनस्पति तथा सुक्ष्म जीवाणुहरूमा पाइने विविधता इकोसिष्टम डाइभर्सिटी) समेतलाई जनाउँछ ।

ञ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

ट) “दिगो उपयोग” भन्नाले जलचर र जलीय जैविक विविधता एवं जलीय जैविक विविधताका अवयवहरूको उपयोगबाट जलचर र जलीय जैविक विविधता तथा जलीय जैविक विविधताका

अवयवहरू दीर्घकालिन रूपमा नघट्ने र पूर्ववत् अवस्थामा रहनसक्न तथा दीर्घकालिन रूपमा संचिति कायम गर्न सक्ने सीमा भित्र रहनेगरी गरिएको सदुपयोग सम्झनु पर्छ ।

ठ) “अध्यक्ष” भन्नाले बढैयाताल गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

ड) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले बढैयाताल गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनु पर्छ ।

ढ) “मत्स्य भ-याड (फीस ल्याडर)” भन्नाले जलचरको आवागमनको लागि नदी वा तालमा राखिएको वैकल्पिक बाटो सम्झनु पर्छ ।

ण) “मिचाहा प्रजाति” भन्नाले जलीय वनस्पति वा जलचरको कुनै त्यस्तो प्रजाती जुन स्थान विशेष वा पारिस्थितिकिय प्रणालीको रैथाने प्रजाती नभई तिब्र प्रजनन र छिटो फैलन सक्ने क्षमता र गुणको कारणले आफ्नो प्राकृतिक बिगत वा हालको बासस्थान भन्दा बाहिरको स्थान विशेष वा पारिस्थितिकिय प्रणालीमा स्थापित भै जैविक विविधता वातावरण आर्थिक कृयाकलाप र मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने वा पार्न सक्ने प्रजाती सम्झनु पर्छ

त) “लाभको समन्यायिक वितरण” भन्नाले सामुदायीक नदी वा तालको संरक्षण व्यवस्थापन दिगो उपयोग तथा माछा तथा अन्य जलचरको विक्रिवितरण पर्यापर्यटन जस्ता माध्यामबाट प्राप्त लाभको महिला दलित आदिवाशी जनजाति तथा विपन्न सदस्यलाई समन्यायिक रूपमा वितरण गरिने लाभ सम्झनु पर्छ ।

थ) “वडा” भन्नाले बढैयाताल गाउँपालिकाको वडा सम्झनु पर्छ ।

द) “विधान” भन्नाले सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको विधान सम्झनु पर्छ ।

ध) “समिति” भन्नाले यस ऐनको दफा १५ बमोजिम गठन भएको सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको कार्य समिति सम्झनु पर्छ ।

न) “सभा” भन्नाले बढैयाताल गाउँपालिकाको गाउँ सभालाई सम्झनु पर्छ ।

प) “समूह” भन्नाले सामुदायीक नदी वा तालको संरक्षण व्यवस्थापन तथा दिगो उपयोग र सोबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक बाँडफाँड गर्न दफा १५ बमोजिम दर्ता भएको समूह सम्झनु पर्छ ।

फ) “सामुदायीक नदी” भन्नाले सामुहिक हितको लागि नदी वा खोलानाला को विकास संरक्षण र दिगो उपयोग गर्न दफा १३ बमोजिम समुदायलाई बढैयाताल गाउँपालिकाले सुम्पिएको वा हस्तान्तरण गरेको नदी र खोलानाला सम्झनु पर्छ ।

- ब) “सामुदायीक ताल” भन्नाले सामुहिक हितको लागि ताल तलैया पोखरी दह वा सीमसारको विकास संरक्षण र उपयोग गर्न दफा १३ बमोजिम ताल तलैया, पोखरी दह र सीमसार सम्झनु पर्छ ।
- भ) “सामुदायीक जलचर संरक्षण समूह” भन्नाले सामुदायीक नदी खोलानाला वा ताल सिमसारको संरक्षण व्यवस्थापन तथा दीगो उपयोग र सोबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक बाँडफाँड गर्न दफा १५ बमोजिम दर्ता भएको समूह सम्झनु पर्छ ।
- म) “मत्स्यपालन ” भन्नाले सामुदायीक, सिमसार क्षेत्र, नदि तथा गाउँ पालिकाबाट स्वीकृति लिई निर्माण गरिएको तालमा कानुन बमोजिम तोकेका जात वा बर्गका माछाहरुको पालन सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद २

जलचर संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

३. जथाभावी तरिकाले जलचर समाउन वा मार्न नहुने : (१) कुनै व्यक्तिले कुनै पनि जलचरलाई समात्रे वा मार्ने अभिप्रायले नदी वा तालमा कुनै किसिमको विद्युतीय धार (करेण्ट) विष्फोटक पदार्थ वा विषालु पदार्थको प्रयोग गर्न वा गर्न लगाउन हुँदैन ।
- २) तर टापी हेल्ला खोंघीया ढडिया हवाला बटुका थाप्ने जस्ता परम्परागत रुपमा प्रयोगमा आएका साधन वा सामग्री प्रयोग गरी माछा समात्रे वा मार्न सकिने छ ।
- ३) जलचर समाउनका लागि घन हात्रे दुवाली बुज्ने दुवाली थुत्रे पटेलो थाप्ने जस्ता तरीका वा माध्यम प्रयोग गर्दा माछाका भूरा र माँउ माछा समेत सबै साईजका माछा र अन्य जलचर मर्न सक्ने गरी वा तिनमा क्षति हुने गरी प्रयोग गर्नु हुँदैन तथा रात्रीको समयमा माछा समात्र वा मार्न हुँदैन ।
- ४) गाउँपालीकाले कुन नदीनाला ताल तलैया वा सीमसार क्षेत्रमा कुन कुन प्रजातिका के कस्ता माछा र अन्य जलचर रहेका छन् भनी वैज्ञानिक तरिकाले अभिलेख तयार गर्नु पर्नेछ ।
४. पैठारी वा खरिद र बिक्रीमा प्रतिबन्ध : कसैले पनि जलचर समात्र वा मार्नका लागि विषालु पदार्थ, विषादी, विद्युतीय धार (करेण्ट) प्रयोग गर्ने उपकरण तथा जालको आँखाको साइज दुई दशमलव पाँच सेन्टिमिटर (२५ मिलिमिटर) भन्दा सानो भएको जाल (महाजाल, करेण्ट जाल लगायत) पैठारी, खरिद, बिक्री, वितरण वा प्रयोग गर्न हुँदैन ।
५. जलचर सम्बन्धी अन्य व्यवस्था : (१) विद्युत खानेपानी सिंचाई वा अन्य कुनै प्रयोजनको लागि बाँध निर्माण गर्ने निकायले जलचरको आवागमनमा बाधा पर्न नदिनको लागि सम्भव भएसम्म मत्स्य भ-याड (फीस ल्याडर) निर्माण गर्नु पर्नेछ । मत्स्य भ-याड निर्माण गर्न वैज्ञानिक

वा प्राविधिक रूपमा सम्भव नहुने भएमा त्यस्तो ठाउँमा वा आसपासको क्षेत्रमा जलचरको कृत्रिम प्रजनन गराउनको निमित्त जलचर ह्याचरी तथा जलचर नर्सरीको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमको निर्माण कार्य गर्दा गाउँपालिकालाई पूर्व जानकारी दिनु पर्नेछ

३) उपदफा (१) बमोजिमको बाँध निर्माण र सञ्चालन गर्दा तल्लो तटको जैविक विविधता र सामाजिक सांस्कृतिक तथा आर्थिक क्रियाकलापलाई आघात वा क्षति पुग्न नदिन सुख्खा याममा नदी वा तालको न्यूनतम प्रवाहको कम्तीमा पन्ध देखि पच्चिस प्रतिशत न्यूनतम वातावरणीय बहाव (इनभायरोमेन्टल फलो) सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।

६. मत्स्य भ-याङ तथा सरचनाका ढोका थुन्न वा भत्काउन नहुने : अधिकार प्राप्त व्यक्ति बाहेक अरु कसैले पनि जलचरको संरक्षणको लागि नदी वा तालमा राखिएका मत्स्य भ-याङ बाँध तथा अन्य कुनै किसिमको संरचनाको ढोकालाई थुन्न वा भत्काउन हुँदैन ।

७. नदी र ताल प्रदूषित गराउन नपाइने : कुनै व्यक्ति, संस्था, निजि क्षेत्र वा निकायले कुनै काम कारोबार गर्दा उत्पन्न हुने फोहरमैला यथाशक्य कम निष्कासन गर्नु पर्नेछ र फोहरबाट निस्केको दूषित पानी (लिचट) वा ढल नदी वा तालमा चुहावट वा उत्सर्जन गरी नदी वा ताल प्रदूषित गर्न गराउन हुँदैन ।

८. ताल तलैया सिमसार क्षेत्रमा माछा, शंखे किरा झिङ्गे माछा र अन्य जलचर नदी वा तालमा निष्कासन गर्न प्रतिबन्ध : (१) ताल तलैया सिमसार क्षेत्रमा पालेको स्थानीय जातको वा अन्य मुलुकबाट आयातित माछा झिङ्गे माछा शंखे किरा कछुवा लगायत अन्य जलचर सामुदायिक नदी खोलानाला वा ताल तलैया पोखरी दह तथा सीमसारमा जथाभावी छाडन वा निष्कासन गर्नु हुँदैन ।

स्पष्टीकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि “निष्कासन” भन्नाले गाउँपालिकाको अनुमति लिई व्यवसायिक रूपमा ताल तलैया पोखरीमा पालेको स्थानीय जातको वा अन्य मुलुकबाट आयातित माछा उत्पादन तथा बिक्री वितरणलाई कुनै रोक तोक हुने छैन ।

२) कुनै ब्यक्ती, निकाय वा निजि क्षेत्र माछा पालनका लागि पोखरी निर्माण गर्दा पोखरीको डील साधारणतया कम्तीमा पनि एक दशमलव पाँच मिटर अग्लो हुनु पर्ने छ ।

९. गाउँपालिकाले आदेश जारी गर्न सक्ने : (१) गाउँ पालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएका स्थान याम ऋतु महिना वा नदी वा तालमा गाउँपालिकाको इजाजत बेगर कुनै पनि व्यक्तिले जलचर समात्र मार्न तथा चोट पु-याउन नपाउने गरी आदेश जारी गर्न सक्नेछ

२) गाउँपालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी माछा तथा अन्य जलचरको संरक्षण सुनिश्चित गर्न नदी वा तालको पुरै वा आंशिक भाग वा कुनै क्षेत्रमा माछा र अन्य जलचर समात्रे

मार्ने संकलन गर्ने वा क्षति हुन सक्ने क्रियाकलापमा प्रतिबन्ध लगाउन सक्ने एवं कुनै ताल वा नदी खोलानालाको त्यस्तो क्षेत्रलाई संरक्षण क्षेत्र घोषणा तथा कायम गर्न सक्नेछ ।

३) गाउँ पालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी कुनै खास प्रजाति वा महत्वका जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी ओत शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचरलाई संरक्षित तोक्न सक्ने छ र त्यस्ता संरक्षित जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचर माछा र अन्य जलचर समात्न मार्न तथा चोट पु-याउन वा क्षति हुनसक्ने कुनै क्रियाकलाप गर्न निषेध गरिएको छ ।

४) उपदफा (१)२) र (३) बमोजिम प्रकाशित आदेशमा तोकिएका ठाउँ वा नदीनालामा रहेका सम्पूर्ण जलचरका सम्बन्धमा गाउँपालिकाको मात्र अधिकार रहनेछ ।

१०. नागरिकको कर्तव्य तथा अधिकार : (१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र स्थायी बसोबास गर्ने नेपाली नागरिकले यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम निकालिएका आदेशको अधिनमा रही जलचर समात्न वा मार्न र जलीय जैविक विविधताका अवयवहरूको दिगो उपयोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।

२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा १३ बमोजिम समुदायलाई हस्तान्तरण गरीएको वा सुम्पिएको सामुदायिक नदी क्षेत्र बाहेक अन्य नदी वा खोलानालामा गाउँपालिकाले शूलक लिई अन्य नेपाली नागरिकलाई समेत यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम निकालिएका आदेशको अधिनमा रही जलचर समात्न वा मार्न वा जलीय जैविक विविधताका अवयवहरूको दिगो उपयोगको सुबिधा प्रदान गर्न सक्ने छ ।

३) जलचर जैविक विविधता तथा जलीय जैविक विविधताका अवयवहरूको संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्नु प्रत्येक व्यक्ति समूह संस्था वा निकायको कर्तव्य हुनेछ ।

४) नदी वा ताल सिमसारमा कुनै पनि किसिमबाट मिचाहा प्रकृति वा प्रजातिका जलीय जीव तथा जलचर नदी वा ताल सिमसारमा निष्कासन वा बिसर्जन हुन नदिनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

५) गाउँपालिकाले तोकेको संरक्षित जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलिय वनस्पति र जलचरको विशेष सुरक्षा संरक्षण एवं संवर्धन गर्नु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

६) गाउँपालिकाको अनुमतिबेगर र मापदण्ड विपरीत हुने गरी सामुदायिक नदी र सामुदायिक तालबाट ढुङ्गा गिट्टी बालुवाको उत्खनन निष्कासन गर्नु हुँदैन ।

७) उपदफा (६) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा १३ बमोजिम समुदायलाई हस्तान्तरण गरीएको वा सुम्पिएको सामुदायीक नदी क्षेत्र बाहेक नदीको अन्य क्षेत्र वा भागमा मात्र ढुङगा गिट्टी बालुवाको उत्खनन निस्कासनको अनुमति दिन सक्नेछ ।

८) नदी वा तालमा फोहोरको विर्सजन फोहरबाट निस्कको दुषित पानी चुहावट (लिचेट) उत्सर्जन वा ढलको विर्सजन हुन नदिई नदी र ताल प्रदुषित हुनबाट बचाउनु प्रत्येक व्यक्ति समूह सस्था र निकायको कर्तव्य हुनेछ ।

११ .स्थानीय नदी वा तालमा कुनै व्यक्तिलाई हक प्राप्त नहुने: गाउँपालिकाबाट अनुमति हक छुट सुविधा पट्टा वा पूर्जी प्राप्त गरी वा अरु कुनै प्रकारले अधिकार प्राप्त गरेकोमा बाहेक कुनै व्यक्ति वा समूहलाई गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्रको नदी नाला तथा ताल तलैया पोखरी र सिमसारमा कुनै किसिमको हक वा सहूलियत प्राप्त हुने छैन ।

१२. हक हस्तान्तरण गर्न नहुने :कुनै व्यक्ति वा समूहले स्थानीय नदी वा तालमा आफुले पाएको अनुमतिहक छुट सुविधा सहूलियतपट्टा वा पूर्जी अरु कसैलाई बिक्री गर्न बन्धकीमा दिन दान दिन वा सट्टापट्टा गर्न वा अन्य कुनै प्रकारले हक हस्तान्तरण गर्न हुदैन ।

परिच्छेद ३

समुदायमा आधारित जलचर तथा जलीय जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

१३ . ताल वा नदी समुदायलाई सुम्पने : (१) गाउँपालिकाले सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहलाई विधान बमोजिम ताल वा नदीको कुनै निश्चित भाग वा क्षेत्रको विकास संरक्षण व्यवस्थापन दिगो उपयोग गर्न तथा नेपाल कानूनले संरक्षित प्रजातिहरू बाहेकका जलीय जैविक विविधताका विभिन्न अवयवहरू स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचर समात्न मार्न वा संकलन बिक्री वितरण गर्न र अन्य माध्यमद्वारा प्राप्त लाभको समन्यायीक वितरण गर्न पाउने गरी ताल वा नदीको कुनै भाग सामुदायीक ताल वा नदीको रूपमा समूहलाई सुम्पन वा हस्तान्तरण गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि गाउँपालिकाले समूहहरूलाई परिचालन गरी तोकिए बमोजिम सामुदायीक जलचर संरक्षण समूह गठन गर्न विधान तयार गर्न आवश्यक प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

३) उपदफा (१) बमोजिम सामुदायीक नदी वा ताल सुम्पदा वा हस्तान्तरण गर्दा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सामुदायीक नदी वा ताल हस्तान्तरणको प्रमाणपत्र दिनेछ ।

४) गाउँपालीका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष, गाउँकार्यपालिका सदस्य, वडा सदस्य वा सम्बन्धित प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले उपदफा (१) बमोजिम सुम्पिएको वा हस्तान्तरण गरिएको सामुदायीक नदी वा तालको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

१४. सामुदायीक नदी र तालको निर्धारण : गाउँपालिकाले नदी वा तालको कुनै भाग वा क्षेत्र समूहलाई सामुदायीक नदी वा तालको रूपमा सुम्पदा वा हस्तान्तरण गर्दा गाँउ वस्तीबाट नदी वा तालको दूरीका साथै नदी वा ताल व्यवस्थापन गर्ने स्थानीय समूहहरूका चाहना व्यवस्थापन क्षमता र परम्परागत उपभोग समेतलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२) समूहको घरधुरी पहिचान देहायका आधारहरूको आधारमा गर्नु पर्नेछ :

क) नदीको सम्बन्धीत क्षेत्रमा आश्रित घरधुरी

ख) नदीको सम्बन्धीत क्षेत्र परम्परागत रूपमा भोगचलन गर्दै आएका घरधुरी

ग) नदीको उक्त क्षेत्र पायक पर्ने घरधुरी

घ) समूहमा समावेश हुने चाहना भएका घरधुरी

ङ) नदीको संरक्षण र व्यवस्थापनमा योगदान दिन सक्ने घरधुरी

च) नदी व्यवस्थापनमा योगदान दिन सक्ने अन्य विकल्प नभएका टाढाका घरधुरी

छ) समूहमा समावेश हुने चाहना भएका घरधुरी

१५. सामुदायीक नदी वा ताल सुम्पने र जलचर संरक्षण समूहको गठन तथा दर्ता प्रकृया : (१) कुनै नदी क्षेत्र वा ताललाई सामुदायीक नदीक्षेत्र वा तालको रूपमा व्यवस्थापन गर्न चाहने समुदायका सदस्यहरूले गाउँपालिकाको कार्यालयमा वडा समितिको सिफारीश समेत लिखित रूपमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले यथाशक्य चाँडो प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन प्राविधिक कर्मचारीलाई सम्बन्धित क्षेत्रमा खटाउनु पर्नेछ ।

३) उपदफा (२) बमोजिम गाउँपालीकाका कर्मचारीले सम्बन्धित वडा कार्यालय समेतको सहयोग लिई समूह गठन गर्न र त्यसको विधान तयार गर्न समुदायलाई सहयोग गर्नु पर्नेछ । समूहको विधानमा अन्य कुराहरूको अतिरिक्त दफा १६ मा उल्लेखित कुराहरूको सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको हुनु पर्नेछ ।

४) उपदफा (३) बमोजिम तयार भएको विधानमा उल्लेख भए अनुरूप नदी वा तालको सामुदायीक नदी वा तालका रूपमा समुदायलाई सुम्पिने भाग वा क्षेत्रमा अवस्थित घरधुरी सदस्य रहने गरी एक समूह गठन गरी समूहका विधान सहित अनुसूची—१ बमोजिमको ढाँचामा गाउँ गाउँपालिकाको कार्यालयमा समूह दर्ता

गराउन समूह भेला गराई उक्त भेलामा उपस्थित सम्पूण घरधुरी का एक एक व्यक्तीको सहिछाप समेत दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

५) उपदफा (४) बमोजिमको दरखास्त दिने समूह त्यसको विधान अनुरूप गठन भएको देखिन आएमा गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले त्यस्तो समूहलाई दर्ता गरी यस ऐन तथा गाउँपालीकाले तोकी दिएको शर्तहरू पालन गर्न कबुलियत गराई अनुसूची— २ बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

१६. समूहको विधानमा रहनु पर्ने कुराहरू : समूहले देहायका कुराहरू समावेश गरी सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहका विधान तयार गर्नु पर्नेछः

क) समूहको नाम ठेगाना समूहको उद्देश्य तथा कार्यहरू सामुदायिक नदीक्षेत्र वा ताल व्यवस्थापनको उद्देश्य

ख) प्रस्तावित सामुदायिक नदीक्षेत्र वा तालको विवरण—नाम सिमाना क्षेत्रफल गाउँ र वार्ड नम्बर नदीक्षेत्र वा तालको अवस्था र किसिम

ग) सामुदायिक नदीक्षेत्र वा तालको नक्सा नदीको क्षेत्र वा भाग विभाजन र यसको विवरण— सिमाना क्षेत्रफल माछा लगायत अन्य जलचरका किसिम मुख्य जात एवं प्रजाति उपयोगी जात र प्रजाति तथा प्राकृतिक पुनरुत्पादनको स्थिति

घ) समूहलाई हस्तान्तरण हुने वा सुम्पिने सामुदायीक नदीक्षेत्र वा ताल क्षेत्रभित्र रहने समूहका सदस्यको घरधुरी क्षेत्रभित्र रहने घरधुरी संख्या सदस्यहरूको नाम थर र वतन पारिवारीक विवरण महिला पुरुष संख्या

ङ) जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचर जलीय जैविक विविधताका विभिन्न अवयवहरू जलीय जैविक विविधताको संरक्षण सम्बन्धी प्रावधान र सम्बद्धनका अन्य कार्यहरू

च) ओत तथा अन्य जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलचरको प्रजनन क्षेत्र माछाका भुराहरू खेल्ने र हुर्कने ठाउँ भाग त्यस्ता क्षेत्रको विवरण र संरक्षण तथा व्यवस्थापनको तरिकाको विवरण

छ) प्रस्तावित सामुदायिक नदीक्षेत्र खोलानाला गहीरो रह क्षेत्र तालतलैया दह सीमसारको कुन कुन क्षेत्रमा वर्ष भरि जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचर समात्र वा मार्न प्रतिवन्ध लगाउने हो त्यस्ता क्षेत्रको विवरण

ज) दुर्लभ संकटासन्न र संकटापन्न प्रजातिका माछा तथा अन्य जलचरहरूको संरक्षण सम्बन्धी प्रावधान

- झ) जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलीय वनस्पति र जलचरको अदिगो रूपमा संकलन गर्ने कार्य र दोहन नियन्त्रण गर्न अपनाइने तरिकाहरू
- ज) एक वर्षमा कुन कुन महिनामा र कुन कुन क्षेत्रमा नेपाल कानूनले वा गाउँपालिकाले संरक्षित तोकेका प्रजातिहरू बाहेकका जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलचर संकलन गर्ने हो सो को विवरण
- ट) हेरालु सम्बन्धी व्यवस्था र माछा तथा जलचरको अनियमित वा गैर कानूनी रूपमा संकलन कार्यको रोकथाम तथा नियन्त्रण सम्बन्धी समुदायमा आधारित व्यवस्था
- ठ) माछा र अन्य जलचरको बिक्री वितरण र जलीय जैविक विविधता मैत्री उद्यम वा पर्यापर्यटन एवं अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने आम्दानीको उपयोग सम्बन्धी व्यवस्था
- ड) प्रस्तावित सामुदायीक नदीक्षेत्र वा तालमा एकल महिला अपाङ्ग दलित आदिवासी जनजाति मधेशी र विपन्नका लागि समन्यायिक पहुँच दिगो उपयोग र समन्यायिक लाभको बाँडफाँड सम्बन्धी प्रावधान
- ढ) एकल महिला दलित आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारु र विपन्न घरधुरीलाई प्रदान गरिने विशेष सुविधा सहूलियत र प्रतिफलको विवरण
- ण) समूहको सदस्यता सदस्यता प्राप्ति सम्बन्धी व्यवस्था तथा शुल्क सदस्य समाप्ति सम्बन्धी व्यवस्था
- त) समूहको सदस्यता प्रदान गर्दा जलचरमा आश्रित समुदायलाई प्राथमिकता दिने सम्बन्धी व्यवस्था
- थ) साधारणसभा तथा विशेष साधारण सभा तथा साधारण सभाको काम कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था
- द) कार्य समितिको गठन कार्य समितिका प्रमुख पदहरूमा महिलाको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था
- ध) कार्य समितिको काम कर्तव्य र अधिकार पदाधिकारीहरूको काम कर्तव्य तथा अधिकार
- न) कार्य समितिका पदाधिकारी वा सदस्यको जिम्मेवारी समाप्त हुने अवस्था
- प) दफा ३२ बमोजिम सदस्यहरूलाई हुन सक्ने सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
- फ) विधान विपरित काम गर्ने समूहका सदस्यहरूलाई दिईने सजायहरू र समूहका सदस्यहरूलाई सजाय दिँदा पूरा गर्नु पर्ने कार्यविधि
- ब) गाउँपालिकाले तोकेका अन्य विषयवस्तुहरू ।

१७. समानुपातिक समावेशीता तथा समन्याय कायम गर्नु पर्ने : (१) समूहका सदस्यमा कम्तिमा एकाउन्न प्रतिशत महिला दलित आदिवासी जनजाति मधेशी, थारु, धार्मिक अल्पसंख्यक तथा विपन्न वर्गका सदस्य हुनु पर्ने छ ।

२) कार्य समितिका सदस्य मध्ये कम्तिमा चार सदस्य महिला दलित वा जनजाति समुदायबाट हुन पर्नेछ ।

३) कार्य समितिको अध्यक्ष सचिव र कोषाध्यक्ष पद मध्ये कुनै २ प्रमुख पद पदमा महिलाको प्रतिनिधित्व हुन पर्नेछ ।

४) समूहले महिला दलित आदिवासी जनजाति मधेशी धार्मिक अल्पसंख्यक तथा विपन्न सदस्यलाई अन्य सदस्यको तुलनामा जलीय श्रोत र जलचरमा समन्यायिक पहुच र वितरण सुनिश्चित गर्नका लागि समूहका महिला दलित आदिवासी जनजाति मुस्लिम मधेशी तथा विपन्न सदस्यलाई जलीय श्रोत र जलचरमा अन्य सदस्य भन्दा कम्तीमा पचास प्रतिशत बढी पहुच र सो को व्यवस्थापनबाट प्राप्त लाभको चालिस प्रतिशत बढी वितरण गर्नु पर्ने छ ।

स्पष्टीकरण : उप दफा (४) को प्रयोजनको लागि “समन्यायिक पहुच तथा वितरण” भन्नाले समूहका सदस्यहरूलाई एक हप्तामा एक दिन माछा समात्र वा मार्न दिने हो भने महिला दलित आदिवासी जनजाति मुस्लिम मधेशी, थारु तथा विपन्न सदस्यलाई दुई हप्तामा तिन पटक माछा संकलन गर्न वा मार्न दिने सम्झनु पर्छ । समूहले वितरण गर्ने लाभको सम्बन्धमा समेत सोही अनुरूप समन्यायिक वितरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने समेत सम्झनु पर्छ ।

१८. सामुदायिक जलचर संरक्षण समूह संगठित संस्था हुने : (१) सामुदायिक जलचर संरक्षण समूह अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

२) समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

३) समूहले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न उपभोग गर्न बेच बिखन गर्न वा अन्य किसिमले बन्दोवस्त गर्न सक्नेछ ।

४) समूहले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजूर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ ।

१९. प्रतिवेदन दिनु पर्ने : (१) समूहले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको छ महिनाभित्र तोकिए बमोजिम आर्थिक विवरण तथा संबन्धीत समूहलाई सुम्पिएको सामुदायिक नदी वा तालको स्थिति समेत खुलाई समूहले आफ्नो क्रियाकलापको साधारण सभाबाट पारीत वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन र आगामी वर्षको कार्ययोजना गाउँ गाउँपालिकाको कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त वार्षिक प्रतिवेदन र कार्ययोजनाको आधारमा गाउँपालिकाको कार्यालयले सम्बन्धित समूहलाई आवश्यक सुझाव दिन सक्नेछ ।

२०, समूहको कोष: (१) समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै कोष हुनेछ ।

२) कोषमा देहायका रकमहरू जम्मा गरिनेछः— (क) सदस्यता शुल्क बाट प्राप्त रकम

ख) माछा तथा अन्य जलचरका बिक्री वितरणबाट प्राप्त रकम

ग) जलचर र जलीय जैविक विविधता मैत्री उद्यम वा पर्यापर्यटन कार्यक्रम संचालनबाट प्राप्त रकम

घ) गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम

ङ) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम

च) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम

छ) कुनै व्यक्ति वा संस्थाबाट प्राप्त अनुदान सहायता वा दान दातव्यको रकम वा पुरस्कार

ज) जरिवानाबाट प्राप्त रकम

झ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

३) समूहको तर्फबाट गरिने खर्च उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट व्यहोरिनेछ ।

४) समूहले जलीय जैविक विविधता एवं सामुदायीक नदी वा तालका विकासको निमित्त खर्च गरी कोषमा बाँकी रहेको रकम साधारण सभाको निर्णय बमोजिम अन्य सार्वजनिक हितको कार्यमा खर्च गर्न सक्नेछ ।

२१. समूहको कोषको संचालन : (१) समूहको कोष र खाता कोषाध्यक्ष एवं कार्य समितिले तोकेको एकजना पदाधिकारीको संयुक्त दस्तखतबाट संचालन हुनेछ ।

२) समूहको कोषाध्यक्ष पदमा महीला निर्वाचीत नभएको अवस्थामा उपदफा १ बमोजिम कार्य समितिले एक जना पदाधिकारी तोक्दा महीला पदाधिकारीलाई तोक्नु पर्ने छ ।

३) समूहको कोषको ब्यवस्थापन र खाताको संचालनका लागि गाउँपालिकाले तालिमको ब्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

४) समूहको आम्दानी र खर्चको वार्षिक लेखापरीक्षण समूहको साधारण सभाले तोकेको लेखापरीक्षकबाट हुनेछ ।

५) उपदफा (४) बमोजिमको लेखापरीक्षण समूहले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ६ महीना भित्र गराई लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति गाउँपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

६) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले खटाएको कर्मचारील समूहले राखेको आम्दानी र खर्चको लेखा समय समयमा जाँचबुझ गर्न सक्नेछ ।

७) कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य ब्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२.सामुदायीक नदी वा तालको लगत राख्ने : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले समूहलाई सामुदायीक नदी वा तालको व्यवस्थापन सुम्पिएपछि सोको लगत आफ्नो कार्यालयमा राख्नु पर्नेछ ।

२३ .माछा लगायत जलचरको तथ्यांक राख्ने : (१) गाउँपालिकाले गाउँपालीका क्षेत्र भित्रको नदी खोलानाला ताल तलैया सीमसारमा पाईने जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलचरको विशेषज्ञ मार्फत स्थानिय जानिफकार समेतको सम्लग्नतामा सर्वेक्षण गराई लगत अभिलेख आफ्नो कार्यालयमा राख्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बोजिम गाउँपालिकाले राख्ने लगत गाउँपालिकाले प्रत्येक तिन बर्षमा अध्यावधिक गर्नुपर्ने छ ।

२४. स्वामित्व हस्तान्तरण नहुने : यस ऐनको दफा १३ बमोजिम कनुै नदी क्षेत्र वा ताल गाउँपालीकाले समूहलाई सामुदायीक नदी वा तालको रुपमा व्यवस्थापन गने कर्म समूहलाई सुम्पिएको कारणले मात्र नदी वा तालको स्वामित्व कुनै पनि समूहलाई हस्तान्तरण हुने छैन

२५. सामुदायीक नदी वा तालमा गर्न नहुने काम : (१) समूहले सामुदायीक नदी वा तालमा विधानले निषेध गरेका कार्यको अतिरिक्त देहायको कुनै कार्य समेत गर्नु गराउनु हुदैन

क) नदी वा ताल र माछा लगायत अन्य जलचर मास्न सामुदायीक नदी वा तालले चर्चेको जग्गा धितो बन्धकी राख्न वा अरु कुनै किसिमले हस्तान्तरण गर्न

ख) जलचर संरक्षण ऐन२०७६ विपरित जलचर पक्रन वा मार्न वा अन्य कार्य गर्न

ग) प्रचलित कानून विपरित वन्यजन्तु पक्रन वा मार्न

घ) नदीको सनातन बहावको धार परिवर्तन गर्न

ङ) भू-क्षय हुने कुनै काम गर्न

च) गाउँपालिकाको अनुमति बेगर माटोढुंगा गिट्टीबालुवा आदि निकाल्न वा ओसार पसार गर्न

छ) जलीय जैविक विविधताको बासस्थान खाद्य चक्र र जलीय जैविक विविधतामा हास आउने अन्य कुनै काम गर्न

ज) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू ।

२६ जलचरको संकलन तथा बिक्री वितरण : (१) समूहले विधानमा व्यवस्था भए बमोजिम मात्र माछा र अन्य जलचर संकलन तथा बिक्री वितरण गर्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम माछा लगाएत अन्य जलचर संकलन गर्ने कार्यका साथ साथै उक्त नदीक्षेत्र वा ताल क्षेत्रमा समूहले संरक्षण पुनरुत्थान र स्तरोन्नतीका कार्य समेत गर्नु पर्नेछ ।

२७. सदस्यता शुल्क तथा सेवा शुल्क निर्धारण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने : (१) सदस्यता शुल्क निर्धारण गर्दा समूहका एकल महिला दलीत आदीवासी जनजाती तथा विपन्न सदस्यले बेहोर्न सक्ने मनासीव रकम मात्र तोक्नुपर्ने छ ।

२) समूहले सेवा शुल्क निर्धारण गर्दा समूहका सदस्यले माछा संकलन गर्दा प्रत्येक सदस्यले संकलन गरेको माछाको बजार मल्यको कम्तीमा २ प्रतीशत र बढीमा ५ प्रतीशतसम्म सेवा शुल्क निर्धारण गर्न पर्ने छ ।

३) उपदफा (२) बमोजिम निर्धारण गरेको सेवा शुल्क प्रत्येक सदस्यले भूक्तान गरे पछि मात्र नीजले संकलन गरेको माछा बिक्री वितरण गर्न सक्ने छ ।

२८, विधानमा संशोधन : (१) समूहले सामुदायीक जलचर व्यवस्थापन सम्बन्धी विधानमा

समूहको साधारण सभाको दुई तिहाई बहुमत निर्णय बमोजिम आवश्यकता अनुसार समयानुकूल संशोधन गर्न सक्नेछ र त्यस्तो संशोधन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट स्वीकृत भएपछि मात्र लागू हुनेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम समूहले विधानमा गरेको संशोधनले नदी वा ताल तथा जलचर वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने देखिएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले त्यस्तो संशोधनको जानकारी प्राप्त भएको तीस दिनभित्र समूहलाई सो संशोधन लागू नगर्न निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु समूहको कर्तव्य हुनेछ ।

२९. नविकरण गराउनु पर्ने : (१) समूहले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको छ महिनाभित्र गाउँ कार्यपालीका को कार्यालयमा समूहको नविकरण गराउनु पर्ने छ ।

३०.सामुदायीक नदी वा ताल फिर्ता लिन सकिने : (१) दफा १३ बमोजिम सुम्पिएको सामुदायीक नदी वा तालमा समूहले विधान बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्न नसकेमा वा नदी वा ताल तथा जलचर जलीय जैविक विविधता वा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने कुनै कार्य गरेमा वा यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू पालन गाउँमा गाउँपालिकाले त्यस्तो समूहको दर्ता खारेज गर्न र त्यस्तो सामुदायीक नदी वा ताल फिर्ता लिन सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम समूहको दर्ता खारेज गरी सामुदायीक नदी वा ताल फिर्ता लिने निर्णय गर्नु अघि त्यस्तो समूहलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिइनेछ ।

३) उपदफा (२) बमोजिम सफाई पेश गरेमा सफाई सन्तोषजनक पाइएका समूहका पदाधिकारीलाई भविष्यमा यस ऐन नियम प्रचलित ऐन कानून र समूहको विधानको पूर्णतः पालना गर्ने कागज गराई समूहको दर्ता खारेज गर्ने प्रक्रिया अन्त्य गरिने छ ।

४) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि समूहको कार्यकारी समितिका पदाधिकारी वा सदस्यहरूले समूहको हितको नाममा वा अन्य कुनै कारणले यस ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमायली वा समूहको विधान विपरित कुनै काम कारबाही गरेको भनी समूहको वा अरु कसैको उजूरी परेमा त्यस्ता पदाधिकारीलाई र सदस्यलाई यस ऐनमा व्यवस्था भएको जरिवानामा २५ प्रतिशत थप जरिवाना बमोजिम हुनेछ ।

५) उपदफा (३) बमोजिम कागज गराई सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको संरक्षण व्यवस्थापन गर्न समूहलाई निरन्तरता प्रदान गरेकोमा सो समूहले पुनः उपदफा (१) मा उल्लेख भएका क्रियाकलाप गरेमा गाउँपालिकाले निणय गरी समूहको दर्ता खारेज र सामुदायीक नर्दि वा ताल फिर्ता लिन सक्ने छ ।

६) उपदफा (३) र (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि समूहका पदाधिकारीहरूले समूहको हितको नाममा यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरित कुनै काम कारबाही गरेमा निजहरूलाई यस ऐन बमोजिम सजाय गर्न बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

३१. सामुदायीक नदी तथा ताल पूनः सुम्पन सकिने : दफा ३० को उपदफा (५) बमोजिम फिर्ता लिएको सामुदायीक नदी, खोलानाला, ताल वा तलैया सम्बन्धी निर्णय उपर दफा ४३ बमोजिम पुनरावेदन परी सम्बन्धित जिल्ला अदालतबाट उक्त निर्णय बदर भएमा गाउँपालिकाले साविककै समूहलाई पुनः सुम्पन सक्नेछ ।

३२. विधान विपरित काम गर्नेलाई दण्ड जरिवाना : (१) सामुदायीक नदी वा तालमा कुनै सदस्यले विधान विपरित हुने कुनै काम गरेमा निजलाई सम्बन्धित समूहले उपयुक्त नसिहत दिन वा जरीवाना गर्न सक्नेछ र कुनै हानी नोक्सानी भएकोमा बिगो समेत असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

२) समूहको सदस्य नभएको व्यक्तिले यस ऐन वा विधान विपरित कुनै कार्य गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिमको जरिवानाका अतिरिक्त समूहको कार्य समितिको निर्णय बमोजिम निर्धारण गरेको जरिवाना समेत हुनेछ ।

३३. जलीय जैविक विविधता सामुदायीक नदी वा ताल संरक्षणको लागि खर्च गर्नु पर्ने : समूहले विधान बमोजिम आर्जन गरेको आयबाट कम्तीमा पैँतीस प्रतिशत रकम सामुदायीक नदी वा तालको विकास संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ र बाँकी रकम समूहको हितको लागि विकास एवं जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यमा खर्च गर्न सक्नेछ ।

३४. सामुदायीक नदी वा तालमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने : समूहले गाउँपालीकाको पूर्व अनुमति लिई विधानको अधिनमा रही जलचर र जलीय जैविक विविधता मैत्री उद्यम तथा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सामुदायीक नदी वा तालमा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

३५. सामुदायीक ताल निजि क्षेत्रलाई निश्चित अवधिका लागि लिज वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न दिन सकिने : गाउँ पालिकाले सामुदायीक नदी वा तालतलैयाहरूमा जलचर र जलीय जैविक विविधतामा प्रतिकुल असर नपर्ने गरि कार्यविधि बनाई लिज वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न दिन सक्नेछ ।

३६. सामुदायीक नदी वा तालतलैयाहरूमा भौतिक संरचना निर्माण तथा माछापालनका लागि अनुदान उपलब्ध गराउन सक्ने :

गाउँपालिकामा भित्र रहेका बढैयाताल लगायत सामुदायीक ताल, मत्स्य सहकारी , जलचर संरक्षण समुह , व्यक्तिगत पोखरीको क्षेत्र भित्र जैविक विविधतामा असर नपर्ने गरि भौतिक संरचना निर्माण गर्न र अनुदान उपलब्ध गराउन सक्नेछ । यस सम्बन्धि कार्यविधिमा उल्लेख गरिनेछ ।

परिच्छेद—४

कसुर तथा जरिवाना

३७ . कसुर : कसैले देहायको कुनै कार्य गरेमा यस ऐन बमोजिम कसुर गरेको मानिनेछ :—

क) कुनै व्यक्तिले पनि कुनै जलमा रहेको कुनै जलचरलाई समात्ने तथा मार्ने अभिप्रायले जानी जानी त्यस्तो जलमा वा त्यसको आसपासमा कुनै किसिमको विद्युतीय धार (करेण्ट) विष्फोट पदार्थ विषालु पदार्थको प्रयोग गर्ने घन ठोक्नु तथा बहाव परिवर्तन ।

ख) प्राकृतिक नदी, खोलानाला, ताल, पोखरी वा सीमसार क्षेत्रमा जलचर समात्ने वा मार्ने अभिप्रायले जालको आँखाको साइज २५ मिलिमिटर (२.५ से.मी.) भन्दा सानो भएको जाल, महाजाल वा करेण्ट जाल प्रयोग गरेमा ।

ग) अधिकार प्राप्त व्यक्ति बाहेक अरु कसैले पनि जलचरको संरक्षणको लागि नदी वा तालमा रहेको मत्स्य भ-याड बाँध तथा अन्य कुनै किसिमको संरचनाको ढोकाहरूलाई थुनेमा वा भत्काएमा

घ) तोकिएका जातिका जलचरहरूलाई गाउँपालिकाको इजाजतपत्र बेगर कुनै पनि व्यक्तिले जानी जानी समात्न मार्न तथा चोट पु-याएमा

ङ) गाउँपालीकाले स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित आदेशद्वारा सोही आदेशमा तोकिएका ठाउँको सामुदायीक नदी वा तालमा गाउँपालिकाको इजाजत बेगर कुनै पनि व्यक्तिले जानी जानी जलचरहरू समात्न मार्न तथा चोट पु-उन नपाउने गरी जारी गरेको सूचनाको उलंघन गरेमा

च) दफा ५ बमोजिम बाँध सञ्चालन गर्ने निकायले नदि वा तालको न्यूनतम प्रवाहको पन्ध्र देखि पच्चीस प्रतिशत न्यूनतम वातावरणिय बहाव कायम नगरेमा

छ) कुनै व्यक्ति संस्था वा निकायले फोहरमैला वा दूषित पानी (लिचट) वा ढल नदि वा तालमा चुहावट वा उत्सर्जन गरी नदी वा ताल प्रदूषित गरेमा

ज) ताल तलैया पोखरीमा पालेको स्थानीय जातको वा अन्य मुलुकबाट आयातित माछा, झिङ्गे माछा शंखे किरा कछुवा लगायत अन्य जलचर नदी,खोलानाला वा सार्वजनिक ताल तलैया,पोखरी दह वा सीमसारमा छाडमा वा निस्कासन गरेमा

झ) गाउँपालिकाले तोकेको संरक्षित जलीय स्तनधारी जीव घस्रने प्राणी शंखे किरा माछा झिङ्गे माछा लगायत अन्य जलिय वनस्पति, तालको क्षेत्राधिकार भित्र बनेका संरचनाहरु, बिरुवाहरु हानिनोक्सानी पुर्याएमा र अन्य जलचरलाई समातेमा मारेमा चोट पू-याएमा वा क्षति पू-याएमा , क्षति पुर्याउन उक्साउने

ट) ताल क्षेत्र भित्र अबैध तरिकाले गाइ वस्तु छाड्ने, चरण क्षेत्रको रुपमा प्रयोग गर्ने ,

ठ) पालिकाको अनुमति नलिई माटो , बालुवा उत्खनन ,जलीय वनस्पतिको ओसारपसार तथा बिक्रि वितरण गरेमा

३८ . जरिवाना : (१) दफा ३७ बमोजिमको कसूर गर्नेलाई गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन अनुसार जरिवाना हुनेछ ।

२) उपदफा (१) को बमोजिम जरिवानाको व्यवस्था नभएकोमा प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरि गाउँपालिका प्रमुखले तोके बमोजिम र जरिवाना हुनेछ ।

३९ .पुरस्कार दिने : (१) यस ऐन विपरित कसूर हुन लागेको सुराक दिने वा अभियुक्त पक्राउ गर्न सहयोग गर्नेलाई कसुरदारलाई हुने जरिवानाको पच्चीस प्रतिशत पुरस्कार स्वरुप प्रदान गरिने छ

२) उपदफा (१) को बमोजिमको सुराकीको नाम थर वतन गोप्य रहने छ ।

४० . अनुसन्धान अधिकृत तोक्ने : यस ऐन बमोजिम सजाय हुने कसूरको अनुसन्धान गर्न गाउँपालिकाले कुनै अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई अनुसन्धान अधिकृतको रुपमा तोक्न सक्नेछ

४१ . कारवाही चलाउने तथा दण्ड जरिवाना गर्ने अधिकारी : (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड जरिवाना गर्ने अधिकार स्थानीय गाउँपालिका अध्यक्षलाई हुनेछ ।

२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा दण्ड जरिवाना हुने मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालयको परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ ।

४२ . प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुने : यस ऐन अन्तगत कसुर मानिने कुनै कार्य अन्य प्रचलित कानून बमोजिम समेत कसुर हुने रहेछ भने त्यस्तो कसुरमा प्रचलति कानून बमोजिम मुद्दा चलाई कारवाही गर्न यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले बाधा पु-याएको मानिने छैन ।

४३ . पुनरावेदन दिन सकिने : दफा ३० बमोजिम गाउँपालिकाको निर्णय उपर चित्त नबुझ्न वा दफा ३८ बमोजिम गरेको सजायको आदेश उपर चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो आदश भएको मितिले पैतिस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

४४ . जलचर र तत्सम्बन्धी औजार माल वस्तु कब्जा गर्न सक्ने :

(१) कुनै माछा वा अन्य जलचर सम्बन्धमा यो ऐन उल्लङ्घन भएको छ भन्ने भरपर्दो कारण देखिएमा त्यस्तो माछा र अन्य जलचर र कसुरसँग सम्बन्धित औजार वा हतियारलाई गाउँपालीकाका कर्मचारी वा प्रहरीले कब्जा गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम कब्जा गर्ने कर्मचारीले सो कब्जा गरिएको औजार माल वस्तुको विवरण खोली कसुरसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई सोको भरपाई दिई त्यस्तो मालमा खास चिन्ह लगाई नाप जाँच गरी सकभर चाँडो वडा कार्यालय वा गाउँपालीका कार्यालयमा प्रतिवेदन र औजार पेश गर्नु पर्नेछ ।

३) उपदफा (१) बमोजिम कब्जा गरिएको औजार, हतियार वा मालवस्तु सम्बन्धमा पुनरावेदनको म्याद समाप्त भएपछि, वा पुनरावेदन परेको भए सम्बन्धित जिल्ला अदालतको अन्तिम फैसला बमोजिम, तोकिए बमोजिम नष्ट, लिलाम वा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

परिच्छेद ५

विविध

४५ . अधिकार प्रत्यायोजन : गाउँपालीकाले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये आवश्यकता अनुसार केही अधिकार कुनै सदस्य, कार्यालय वा कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

४६ . प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

४७ . नियमावली बनाउन सक्ने : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक नियमावली.कार्यविधि, निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।

४८ . बचाउ : यस ऐनको उद्देश्य तथा विषय क्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरू यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसूची —१

(दफा १५ को उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)

सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको दर्ताको लागि दिइने निवेदन

श्री अध्यक्ष ज्यू

बढैयाताल गाउँपालिकाको कार्यालय

मैनापोखर, बर्दिया

जलचर एवं जलीय जैविक विविधता संरक्षण ऐन, २०८२ को व्यवस्था बमोजिम सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको गठन गरी उक्त समूह दर्ता गरी पाउन सोको विधान संलग्न गरी पेश गरेका छौं । समूहको दर्ता गरी आवश्यक प्राविधिक तथा अन्य सहयोग समेत प्रदान गर्नुहुन अनुरोध गर्दछौं

निवेदक

सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको तर्फबाट

क्र सं	नाम	पद	दस्तखत
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			
८			
९			

मिति:—

अनुसूची -२

(दफा १५ को उपदफा (५) सँग सम्बन्धित)

समूह दर्ताको प्रमाणपत्रको नमूना

बढैयाताल गाउँपालिकाको कार्यालय

मैनापोखर, बर्दिया

दर्ता नं :—

मिति:—

समूह दर्ताको प्रमाणपत्र

श्री

सामुदायीक जलचर संरक्षण समूह

यस गाउँपालिकाको मिति

को निर्णय अनुसार जलचर एवं जलीय जैविक विविधता

संरक्षण ऐन, २०८२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी

सामुदायीक जलचर

संरक्षण समूहलाई दर्ता गरी जलचर र जलीय जैविक विविधताको संरक्षण दीगो उपयोग र सो बाट प्राप्त लाभको समन्यायीक वितरण गर्न सफलता मिलोस भन्ने शुभकामनाका साथ यो प्रमाणपत्र दिइएको छ ।

पालना गर्नुपर्ने विशेष शर्तहरू:

१

२

३

सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको विवरण:

सामुदायीक जलचर संरक्षण समूहको क्षेत्र

घर धुरीको संख्या:— कुल जनसंख्या:— प्रमाणपत्र दिने अधिकृतको नाम:— दर्जा:—

दस्तखत:— मिति:—

द्रष्टव्य:— यो प्रमाणपत्र हराएमा च्यातिएमा वा नासिएमा अर्को प्रमाणपत्र लिन एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।

हिमालय त्रिपाठी
अध्यक्ष